This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

TWEE VRAGEN BETREFFENDE STICHTINGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

150

McCharland.

TWEE VRAGEN BETREFFENDE STICHTINGEN.

32

PROEFSCHRIFT

DOOR

J. J. HAGEN.

LEIDEN. — EDUARD IJDO.
1890.

Digitized by Google

H

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

TWEE VRAGEN BETREFFENDE STICHTINGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

TWEE VRAGEN BETREFFENDE STICHTINGEN.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. C. K. HOFFMANN,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUNDE,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN

op Maandag 10 November 1890, des namiddags ten 2 ure,

DOOR

JOHANNES JUSTUS HAGEN,

GEBOREN TE LEIDEN.

GEDRUKT BIJ EDUARD IJDO — LEIDEN.
1890.

NET 9

Digitized by Google

7/23/29

Digitized by Google

AAN MIJNE OUDERS.

Digitized by Google

Digitized by Google

TWEE VRAGEN BETREFFENDE STICHTINGEN.

INLEIDING.

Wanneer wij den rechtstoestand der stichtingen naar Nederlandsch privaatrecht willen nagaan, zoeken wij in ons burgerlijk wetboek te vergeefs naar eenen titel, die dit onderwerp behandelt.

De reden van deze nalatigheid zal men voornamelijk moeten zoeken in het streven om zooveel mogelijk den Code Civil te volgen, een streven, dat onze wetten niet steeds ten goede kwam, daar een wetboek toch in de eerste plaats nationaal moet wezen, d. w. z. rekening moet houden met de zeden en gewoonten van het volk, waarvoor het dienen moet.

Het blijft evenwel een vreemd verschijnsel, omdat het hier eene instelling geldt, die juist bij ons te lande bij uitstek populair was, en onze wetgever omtrent dit onderwerp betrouwbare voorgangers had in de ontwerpen van 1816 en 1820.

Digitized by Google

Gaan wij in het kort het ontstaan van ons tegenwoordig wetboek na, dan zien wij, dat het ontwerp van 1816 eenen afzonderlijken titel aan dit onderwerp gewijd had, die tot opschrift had: »Vereenigde lichamen en inrichtingen als personen beschouwd."

Nagenoeg dezelfde bepalingen treffen wij aan in het ontwerp van 1820.

Het opschrift luidt aldaar: »Corporatiën, vereenigde lichamen en stichtingen als personen beschouwd."

Het eerste artikel van laatstgenoemden titel luidt: »Voor zooverre burgerlijke rechten niet alleen aan en tegen enkele personen, maar ook aan en tegen meerdere menschen tevens, in eene maatschappij of ander zedelijk lichaam vereenigd of aan eenige stichtingen kunnen toekomen, worden ook deze maatschappijen of andere zedelijke lichamen als personen beschouwd."

Beide ontwerpen huldigden dus het ruime begrip van rechtspersonen, want zij begrepen hieronder alle rechtsvatbare wezens buiten den natuurlijken mensch.

Hoewel in de eerste jaren van onze onafhankelijkheid de wil van den Vorst aan de voorstanders eener nationale wetgeving de overwinning had verzekerd, kregen na de

Digitized by Google

vereeniging met België allengs de overhand de voorstanders van het beginsel, dat aan onze wetboeken, bepaaldelijk aan het Burg. Wetb., de Code Nap. ten grondslag moest worden gelegd.

Dit was een natuurlijk gevolg, doordat in de zuidelijke provinciën de Code Nap. op hetzelfde tijdstip als in Frankrijk in werking was getreden. Zoo vertoonde dan ook het Wetboek van 1830 eene groote toenadering tot den Code Nap. Wat het laatste wetboek niet geregeld had, bleef dikwijls ook in het nieuwe buiten behandeling en zoo kwam het, dat in het nieuwe wetboek omtrent de rechtspersonen niets te vinden was.

Bij de herziening waaraan het Wetboek van 1830, tengevolge van de afscheiding van België onderworpen werd, kwamen de rechtspersonen weer ter sprake, en het gevolg was dat bij eene wet van 1833 de inlassching van eenen titel over zedelijke lichamen na den titel over maatschap of vennootschap bevolen werd, welken titel wij onveranderd in het Wetboek van 1838 aantreffen.

Het is vreemd, dat de wetgever geen betere plaats wist te bedenken, te meer daar het ontwerp van 1820

Digitized by Google

zoo goed was voorgegaan door ze in het eerste boek na de natuurlijke personen te behandelen.

Waarschijnlijk bleef hij hangen aan eene uiterlijke gelijkenis tusschen maatschap en zedelijk lichaam (in de enge beteekenis), in zooverre bij beiden de grondslag gevormd wordt door eene vereeniging van personen, evenwel met dit gewichtig onderscheid, dat men in het eerste geval met individu's in het tweede met eene eenheid te doen heeft.

Maar het verband, waarin het onderwerp nu geregeld werd, leidde er van zelf toe, dat die titel nog maar eene categorie der rechtspersonen behandelt en wel alleen de zoodanigen, wier grondslag gevormd wordt door eene vereeniging van personen.

Dit is wel ontkend o. a. door Opzoomer, die meent, dat naar ons recht de stichtingen onder de zedelijke lichamen begrepen zijn, daar men zedelijk lichaam niet kan vertalen door corporatie, maar wel door corpus.

Ook put hij een argument uit het feit, dat men bij de beraadslaging over dien titel als voorbeeld aanhaalde eene vereeniging met grondbezit tot grondslag. Dit bewijst evenwel niets, daar dit geen vereeniging met zaken

Digitized by Google

tot grondslag is. Het land toch vormt niet den grondslag der vereeniging, doch het bezit van land is eene voorwaarde voor het lidmaatschap van zoodanige vereeniging.

Doch reeds uit de duidelijke woorden van art. 1690 B. W.: »Behalve de eigenlijke maatschap, erkent de wet ook vereenigingen van personen als zedelijke lichamen enz." blijkt, dat de wetgever alleen aan vereenigingen van *personen* gedacht heeft, terwijl ook de verdere artikelen van dien titel altijd over *leden* der vereeniging spreken.

Ook worden in art. 4 n°. 2 W. v. B. Rv. de stichtingen duidelijk van de zedelijke lichamen onderscheiden.

De tegenstanders beroepen zich nog op een artikel van de wet tot regeling van het armbestuur, dat duidelijk zou aantoonen, dat men het woord „zedelijk lichaam" in den ruimen zin moet opvatten.

Het is art. 7 van de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* n°. 100), waarin gezegd wordt, dat de bestuurders van instellingen van weldadigheid eener kerkelijke gemeente en van die door bijzondere personen of door bijzondere niet-kerkelijke, vereenigingen geregeld en bestuurd, de be-

Digitized by Google

staande bepalingen betreffende de inrichting en het bestuur aan het bestuur der gemeente, waar zij gevestigd zijn, moeten mededeelen, terwijl het laatste lid de volgende strafbepaling behelst: »De instellingen, voor welke de gevorderde mededeeling niet binnen de gestelde termijnen geschiedt, missen van het oogenblik van het verstrijken dier termijnen of tot dat zij plaats heeft, de bevoegdheid bij art. 1691 B. W. »aan zedelijke lichamen toegekend, tot het aangaan van burgerlijke handelingen". Uit deze bepaling zou kunnen blijken, dat de wetgever die instellingen tot de zedelijke lichamen rekent, doch ik geloof, dat men met Mr. FEITH [1]) er evengoed, ja zelfs met beter recht, dezen zin aan kan geven, dat dezelfde bevoegdheid als art. 1691 B. W. aan de zedelijke lichamen toekent, in het aangeduide geval aan die instellingen ontnomen wordt.

Hoewel dat laatste lid eenvoudiger geredigeerd had kunnen zijn, ligt het toch voor de hand, hoe de wetgever er toe kwam om naar art. 1691 B. W. te verwijzen.

---

[1]) Hand. Ned. Jur.-Vereeniging 1873, blz. 60.

Digitized by Google

Hij wilde in dat geval die instellingen de rechtspersoonlijkheid ontnemen, en verwees nu naar de eenige plaats in ons burgerlijk wetboek, waar de rechtspersoonlijkheid van wezens buiten den mensch uitdrukkelijk uitgesproken wordt.

Hoewel de wetgever de stichtingen niet uitdrukkelijk behandelt, wordt toch in eenige artikelen hun bestaan verondersteld. Hunne rechtspersoonlijkheid wordt dus stilzwijgend erkend.

Doch is het nu de bedoeling van den wetgever geweest hun eene algemeene rechtsbevoegdheid toe te kennen en heeft hij *alle* stichtingen op het oog gehad?

Om deze vragen op te lossen, zullen wij de verschillende artikelen, waarin over stichtingen wordt gesproken nagaan, en dan valt reeds dadelijk in het oog, dat er slechts enkele gevolgen van de rechtspersoonlijkheid in genoemd worden, en wel alleen het erfrecht (art. 947 B. W.), het recht om eene schenking aan te nemen (art. 1717 B. W.), en de bevoegdheid om in rechte op te treden (art. 4 n°. 2 B. Rv.).

Het erfrecht geeft de bevoegdheid om in de door den erflater ontruimde vermogensrechtelijke betrekkingen

Digitized by Google

te treden, die niet met den dood van zijn persoon ophouden. Die betrekkingen kunnen van onderscheidenen aard zijn en daaruit volgt dus reeds, dat stichtingen zoowel zakelijke als persoonlijke rechten kunnen verkrijgen. Kunnen zij die nu ook verkrijgen door de meer directe wijzen van eigendomsverkrijging n.l. toeëigening, natrekking, verjaring en opdracht of levering ten gevolge van eenen rechtstitel van eigendomsovergang, afkomstig van dengenen, die gerechtigd was over den eigendom te beschikken?

Mij dunkt dat men hiertegen geen bezwaar kan hebben, vooral ook als men let op den geest van de wet.

In de artikelen 947 en 1717 B. W. moet men den nadruk leggen niet op het toegekende erfrecht of het recht om eene schenking te aanvaarden, maar op de vereischte koninklijke goedkeuring. De wetgever moest van die rechten gewag maken, omdat hij aan hunne uitoefening eene voorwaarde wilde verbinden.

Heeft nu echter de wet, die hun dus eene volledige rechtsbevoegdheid toekent, alle stichtingen op het oog gehad? Daar de wetgever tot aanduiding eener bepaalde soort van stichtingen zich niet zorgvuldig aan eene zelfde

Digitized by Google

uitdrukking heeft gehouden, zijn de verschillende benamingen, die hij gebruikt, wel geschikt om de oplossing dezer vraag te bemoeilijken.

Letten wij vooreerst op de artikelen 947 en 1717 B. W.

Zij zijn ontleend aan art. 910 C. C., waar wij het volgende lezen: »Les dispositions entre-vifs ou par testaments, au profit des hospices, des pauvres d'une commune, ou d'établissements d'utilité publique, n'auront leur effet qu'autant qu'elles seront autorisées par une ordonnance royale."

Zonderling genoeg heeft onze wetgever deze woorden verschillend vertaald. Terwijl toch in art. 947 gesproken wordt van openbare instellingen, godsdienstige gestichten, kerken of armeninrichtingen, vinden wij in art. 1717 alleen van openbare of godsdienstige gestichten melding gemaakt. Hieruit zou men de gevolgtrekking kunnen maken, dat bijv. het bestuur van eene particuliere armeninrichting geene machtiging behoefde om eene schenking aan te nemen.

Dit kan natuurlijk de wetgever niet bedoeld hebben, omdat het toch zeker wel geen verschil uitmaakt, of

Digitized by Google

eene armeninrichting door eene erfenis of schenking goederen verkrijgt.

Door de geldigheid van eene making of schenking van de goedkeuring des Konings afhankelijk te stellen, wilde men hem gelegenheid geven zoowel het belang van de benadeelde familie als het algemeene staatsbelang in het oog te houden. De geschonken goederen toch komen in de doode hand, en eene te groote ophooping van zoodanige goederen brengt vele, vooral economische bezwaren mee.

Wel blijkt duidelijk uit de woorden van art. 947 en 1717 B. W., dat alleen voor bepaalde stichtingen die preventieve maatregel noodig geacht wordt, evenals ook in art. 874 B. Rv., slechts aan enkele stichtingen de bevoegdheid gegeven wordt, om zonder overlegging van bewijs van onvermogen kosteloos te procedeeren.

Het is wel vreemd, dat de wetgever niet alle rechtspersonen aan die beperking onderworpen heeft.

Terecht zegt Mr. FEITH [1]), dat die bezwaren zich niet alleen bij kerken en armeninrichtingen zullen voordoen,

---

[1]) Hand. Ned. Jur. Vereeniging, 1873, blz. 65.

Digitized by Google

ofschoon in de praktijk daar zeker wel het eerst, maar evenzeer bij alle andere rechtspersonen.

Deze twee artikelen kunnen ons dus niet helpen om te bewijzen, dat de wet aan alle stichtingen rechtsbevoegdheid toekent.

Gaan wij het wetboek verder na, dan zien wij, dat ook in de artikelen 1889 en 1991 B. W. de uitdrukkingen »openbare instellingen" en »openbare gestichten" voorkomen.

Het laatste lid van art. 1889 luidt: »De gemeenten en openbare instellingen kunnen geene dading treffen, dan met inachtneming der formaliteiten, voorgeschreven bij de wetten, die haar betreffen", terwijl art. 1991 het volgende bepaalt: »De Staat, de gemeenten en andere openbare gestichten zijn aan dezelfde verjaringen onderworpen, als bijzondere personen, en kunnen daarvan op gelijke wijze gebruik maken.

Beide artikelen zijn woordelijk aan den Code ontleend; deze toch spreekt in art. 2045 van »les communes et établissements publics" en in art. 2227 van »l'état, les établissements publics et les communes".

Onder het eerste artikel vallen dus alleen de stich-

Digitized by Google

tingen op openbaar gezag ingesteld en dat die bij het aangaan eener dading de formaliteiten in acht moeten nemen, die de wet hem voorschrijft, is eene duidelijke doch overbodige bepaling.

Het tweede artikel spreekt ook alleen over openbare gestichten. Uit de woorden van het artikel kunnen wij evenwel opmaken, dat de wetgever de bepalingen omtrent de verjaring op alle rechtspersonen toepasselijk wilde verklaren.

Had hij het artikel zelfstandig geredigeerd, dan zou hij zeker wel in de eerste plaats de zedelijke lichamen genoemd hebben, daar hij alleen deze categorie van rechtpersonen uitdrukkelijk behandelt.

Hoewel nu de bepalingen van het B. W. altijd op eene bepaalde soort van stichtingen betrekking hebben, treffen wij in het wetboek van burgerlijke rechtsvordering eenige artikelen aan, die mijns inziens ten duidelijkste bewijzen, dat de wetgever, hoewel het niet uitdrukkelijk uitsprekende, de rechtsbevoegdheid van alle stichtingen erkend heeft.

Ik heb het oog op de artt. 4 en 242.

Art. 4, dat de wijze waarop dagvaardingen en alle

Digitized by Google

andere exploiten gedaan moeten worden, voorschrijft, bepaalt onder 2°: »ten aanzien van openbare instellingen of stichtingen en zedelijke lichamen aan den persoon of ter woonplaats van het hoofd des bestuurs, of ter plaatse waar het bestuur deszelfs zitting of kantoor houdt". De wetgever heeft zich hier niet tevreden gesteld met eene woordelijke vertaling van den Code. [1])

Wel meent Mr. FEITH [2]), dat het woord »openbaar" ook op stichtingen slaat, zoodat uit dit art. alleen voor openbare stichtingen de bevoegdheid zou voortvloeien om in rechte op te treden, doch ik geloof met Mr. VAN TRICHT [3]), dat men aan het woordje »of" ook zeer goed eene opsommende beteekenis kan geven, en dat de wetgever het dan ook in dezen zin gebruikt heeft, omdat hij overal elders de stichtingen onder de openbare instellingen laat vallen.

Ook art. 242 gebruikt het algemeene woord »stichtin-

---

[1]) Art. 69 C. d. Pr. 3°. Les administrations ou établissements publics, en leurs bureaux, dans le lieu où réside le siège de l'administration; dans les autres lieux, en la personne et au bureau de leur préposé.

[2]) l. c. bldz. 57.

[3]) De rechtstoestand der stichtingen. Leiden. 1884, bldz. 197.

Digitized by Google

gen". Het bepaalt dat, bij het verhoor op vraagpunten de besturen van openbare instellingen, stichtingen en zedelijke lichamen een hunner leden moeten benoemen om op de aan hen beteekende feiten en vraagpunten te antwoorden.

Ook hier heeft onze wetgever den Code, die in art. 336 alleen van »les administrations d'établissements publics" spreekt, niet slaafs nagevolgd, doch nauwkeurig de verschillende lichamen opgenoemd, aan wie hij uitdrukkelijk rechtsbevoegdheid gaf, of wier rechtsbevoegdheid hij stilzwijgend erkende.

Ten slotte wil ik er nog op wijzen, dat, toen tijdens de beraadslagingen over art. 946 B. W, aan de regeering gevraagd werd, wat men onder stichtingen moest verstaan, zij tot antwoord gaf, dat de uitdrukking genoegzaam duidelijk was om geene ontwikkeling te vereischen.

Heb ik in de vorige bladzijden getracht in het kort aan te toonen, dat de stichtingen in onze wet als zelfstandige rechtssubjecten erkend worden, ik wil nu in het bijzonder een paar vragen bespreken, die omtrent stichtingen zijn voorgekomen.

Digitized by Google

De eerste is deze: kan eene, krachtens uiterste wilsbeschikking op te richten, stichting, erfgenaam zijn van den erflater?

Reeds in 1816 heeft deze quaestie in Duitschland vele pennnen in beweging gebracht, toen de heer STÄDEL te Frankfort bepaald had, dat zijne verzameling kunstwerken de grondslag zou zijn van het »Städelsche kunstinstitut," dat tevens door hem tot universeelen erfgenaam werd ingesteld. Daarbij kwamen ook de vragen ter sprake, of de wil van den privaten persoon eene stichting in het leven kon roepen en of er nog andere stichtingen denkbaar waren, dan die zich bevordering van liefdadigheid of godsdienstigheid ten doel stelden.

Uit het Romeinsche recht, dat nog steeds de hoofdbron van het recht uitmaakte, trachten de verschillende partijen argumenten te putten om hunne meeningen te staven.

Daar het Rom. recht bij ons geen kracht meer heeft, zou het weinig nut opleveren die verschillende meeningen na te gaan.

Ook bij ons heeft deze quaestie tot een proces aanleiding gegeven, dat de verschillende takken van de rechterlijke macht doorloopen heeft.

Digitized by Google

Ik wil nu die verschillende beslissingen met het oog op onze wetgeving aan een nader onderzoek onderwerpen en zal daarbij tevens gelegenheid hebben eenige algemeene vragen over stichtingen in het kort te bespreken.

De quaestie liep over de al of niet geldigheid van een testament van den heer H. te V., die in hoofdzaak het volgende bepaald had:

»Na aftrek van de hierboven vermelde legaten, benevens die aan den executeur-testamentair en onder den last van het vermaakte vruchtgebruik, stel ik tot mijne eenige en algemeene erfgename aan de weldadige stichting, die ik ten behoeve der gebrekkige armen in de gemeente Venlo door deze mijne beschikking in het leven roep, en waaraan ik den naam geef van weldadige stichting van HEUTZ. Ik wil, dat deze stichting en alle goederen gelden en inkomsten, daartoe behoorende, zullen worden beheerd door vijf heeren, allen leeken en benoem enz."

De erfgenamen bij versterf daagden nu het bestuur dier stichting voor de rechtbank en beweerde, dat zoodanige uiterste wilsbeschikking door de wet niet werd gehandhaafd en derhalve voor ongeldig moest verklaard

Digitized by Google

worden. Zij redeneerden aldus: art 946 B. W. bepaalt, dat men om uit kracht van eenen uitersten wil te kunnen genieten, bestaan moet op het oogenblik van den dood des erflaters. Al neemt men nu aan, dat de wet aan een privaat persoon het recht toekent zedelijke lichamen in leven te roepen, art. 946 B. W. belet de geldigheid van die uiterste wilsbeschikking, omdat tijdens het overlijden van den erflater geene zoodanige weldadige stichting bestond.

De verweerders meenden, dat de eischers zich ten onrechte op art. 946 B. W. beriepen, omdat de stichting zoo niet tegelijk met het verlijden van den uitersten wil, dan toch op hetzelfde oogenblik waarop de erflater overleden is, ontstaan is. Volgens hen heeft de wetgever juist bij het tweede lid van dat artikel de bevoegdheid willen verleenen, om bij testament dusdanige beschikking te maken.

De rechtbank liet de beslissing ten deze afhangen van de beslissing der navolgende vraag: Is een erflater volgens het Nederlandsche recht bevoegd bij uitersten wil eene stichting in het leven te roepen en tevens als erfgenaam in te stellen?

Digitized by Google

De rechtbank overwoog, dat volgens de wet van 28 Juni 1854 (*Stbl.* N°. 100) instellingen van weldadigheid, welke armenverzorging in of buiten gestichten voortdurend ten doel hebben, door bijzondere personen kunnen worden opgericht, terwijl aan die instelling rechtspersoonlijkheid toegekend is, mits de bestuurders de voorschriften van art. 7 der eerstgenoemde wet opvolgen. De erflater was derhalve bevoegd eene weldadige instelling of stichting, zooals hierboven vermeld, in het leven te roepen bij zoodanige akte als hij verlangde, en zeer zeker bij openbare notariëele akte, welke stichting op het oogenblik van het overlijden van den erflater rechtspersoonlijkheid verkreeg, omdat als vaststaande kan worden aangenomen, dat meergemeld art. 7 binnen den aldaar bepaalden termijn is nageleefd. Verder overwoog zij, dat de bepaling van het tweede lid van art. 946 B. W. in den woordelijken zin overbodig zou zijn, omdat niet de personen die uit de stichting genot hebben, maar de rechtspersoonlijke stichting uit den uitersten wil geniet. Wanneer echter de woordelijke zin eener wetsbepaling deze overbodig en derhalve zonder eenig gevolg zou doen zijn, is de rechter verplicht na te gaan, welke de be-

Digitized by Google

doeling des wetgevers geweest is, te meer, wanneer zooals bij het tweede lid van art. 946 B. W. deze wetsbepaling nieuw is, en in afwijking van den Code Civil, wiens voorschrift voor het overige gevolgd is.

Uit de beraadslagingen voorafgaande aan de vaststelling van art. 946 B.W., trekt de rechtbank dan de conclusie, dat de wetgever met deze bepaling aan den erflater de bevoegdheid wilde geven, om bij uitersten wil eene stichting daar te stellen en deze als erfgenaam of legataris in te stellen, op welke stichting alsdan al. 1 van art. 946 niet toepasselijk is. De argumenten, die de rechtbank tot de bevestigende beantwoording dezer vraag brachten, ontleende zij dus aan art. 7 van de wet van 28 Juni (Stbl. N°. 100) en aan art. 946 B. W.

Uit het feit, dat de instellingen in art. 7 dier wet bedoeld, rechtspersoonlijkheid hebben, mits de bestuurders de voorschriften van dat artikel opvolgen, trekt zij de gevolgtrekking, dat een erflater derhalve bevoegd is, eene weldadige instelling of stichting bij zoodanige akte als hij verlangt in het leven te roepen.

Naar mijne meening bestaat tusschen beide zaken niet het minste verband.

Digitized by Google

Deze wet toch laat zich over de vraag, op welke wijze men dergelijke instellingen kan oprichten, volstrekt niet uit; zij bepaalt alleen in art. 7, dat de bestuurders van bijzondere instellingen van weldadigheid de bepalingen betreffende de inrichting en het bestuur, aan het bestuur der gemeente waar zij gevestigd zijn, moeten mededeelen. Geschiedt deze mededeeling niet binnen de gevorderde termijnen, dan verliezen zij van het verstrijken dier termijnen af tot dat zij plaats heeft, hunne rechtsbevoegdheid.

Door die mededeeling verkrijgen zij dus geene rechtsbevoegdheid, want uit dat laatste lid van art. 7 blijkt duidelijk, dat de wetgever van het denkbeeld uitgaat, dat zij die reeds hebben.

De rechtbank had dus deze redeneering veilig achterwege kunnen laten. Wat nu art. 946 B. W. betreft, ik geloof dat de beraadslagingen over dat artikel gehouden, de conclusie, die zij er uit trekt, niet wettigen, want noch in de memorie van toelichting noch in het antwoord van de regeering wordt uitdrukkelijk van de bevoegdheid, om bij uitersten wil eene stichting op te richten en deze tot erfgenaam in te stellen, melding gemaakt.

Digitized by Google

Wij zullen die beraadslagingen eens nagaan. Nadat in 1823 een gedeelte van het ontwerp B. W. door de Eerste Kamer verworpen was, werd in 1824 een nader ontwerp aan de Tweede Kamer aangeboden, dat in het tweede lid van zijn art. 24 eene bepaling bevatte, die in het vorig ontwerp niet voorkwam. Behelsde dit in art. 23 alleen den regel van het eerste lid van ons tegenwoordig art. 946, het nieuwe ontwerp voegde er de bepaling bij, die wij nu in het tweede lid van art. 946 aantreffen. Die toevoeging werd door de commissie van redactie aldus gemotiveerd: „was zij wel onderricht, dan had art. 24 (medebrengende dat, om uit kracht van eenen uitersten wil iets te kunnen genieten, men in het leven moest zijn op het oogenblik van den dood des erflaters) den twijfel doen geboren worden, of daardoor het vermogen van eenen erflater zoude zijn beperkt geworden, teneinde beurzen of stichtingen daar te stellen tot ondersteuning van noodlijdende bloedverwanten of anderen, of tot het doen studeeren van personen, die op het oogenblik van het overlijden des erflaters nog niet mochten geboren zijn, en zelfs eene reeks van jaren na diens afsterven mochten geboren

Digitized by Google

worden. Hoezeer onderscheiden leden der commissie van meening waren dat de bevoegdheid des erflaters tot het stichten van beurzen enz. in geenen deele door art. 24 was beperkt, geloofden zij echter eenpariglijk dat, vermits een twijfel deswege was ontstaan, het hoogst belangrijk zoude zijn om door eene stellige verordening degenen gerust te stellen, die de vrees koesterden dat voortaan geene weldadige instellingen van dien aard ten behoeve van personen, die tijdens het overlijden van den erflater nog niet in wezen waren, zouden kunnen worden gemaakt[1])"

Verder vinden wij bij NOORDZIEK vermeld, dat de regeering op de vraag van eene der afdeelingen, wat door het woord „stichtingen" verstaan werd, het volgende antwoordde: »Men vermeent dat deze uitdrukking genoegzaam duidelijk is, dan dat zij eenige ontwikkeling zoude eischen. Men heeft deze bepaling noodzakelijk geacht, omdat zij werkelijk eene uitzondering van het eerste

---

[1]) NOORDZIEK. Geschiedenis der beraadslagingen over het ontwerp B. W., deel 2. bldz. 796 en v.v.

Digitized by Google

lid bevat, vermits, indien iemand bij voorbeeld eene stichting daarstelt tot het onderhoud van eenige weezen of oude lieden, de begunstigde personen niet behoeven in leven te zijn op het oogenblik dat de erflater sterft, om genot van de making te kunnen hebben."

In de openbare zitting van 15 Febr. 1825 werd door BEELAERTS VAN BLOKLAND namens het redactielid van Crombrughhe eene redevoering gehouden, waarin over de bijvoeging van een tweede lid bij art. 24 het volgende gezegd werd: „C'est ainsi que, par une addition faite à l'art. 24me, on a levé le doute, qui s'était manifesté sur la capacité de recueillir par testament de ceux qui sont appelés à jouir de fondation et qui n'existent pas au moment de la mort du testateur, qui a fait la fondation."

Wij zien dus, dat die bepaling aan eene onjuiste opvatting van eenige kamerleden haar ontstaan te danken heeft, die de stichting met de personen, die uit de stichting genot trekken, verwarden. Zij is volkomen overbodig en heeft daardoor tot verkeerde opvattingen aanleiding gegeven. Men heeft met dat tweede lid van art. 946 alleen het volgende willen zeggen: wanneer eene stich-

Digitized by Google

ting bij testament wordt ingesteld, behoeven de personen, die uit de stichting genot kunnen trekken, niet in leven te zijn op het oogenblik dat de erflater sterft.

Hoe nu de rechtbank uit alles, wat er voorgevallen is, de conclusie kon trekken, dat de wetgever met die bepaling de bevoegdheid wilde toekennen om bij testament eene stichting op te richten en deze tot erfgenaam in te stellen, is mij niet recht duidelijk, daar uit de beraadslagingen alleen volgt, dat de bevoegdheid om beurzen enz. op te richten als bestaande ondersteld werd. Wij zullen nu de motieven nagaan, die het Hof te 's Hertogenbosch er toe leidden, dit vonnis bij arrest van 13 Sept. 1881 te bevestigen.

Zooals wij zullen zien, heeft ook het Hof de gelegenheid laten voorbijgaan om deze quaestie, die hier voor de eerste maal aan de beslissing der rechterlijke macht werd onderworpen, au fond te onderzoeken.

In appel hebben de eischers hunne vordering uitvoeriger gemotiveerd en de volgende stellingen verkondigd:

dat een particulier niet bevoegd is een rechtspersoon in het leven te roepen, en de armenwet die bevoegdheid niet geeft, noch ten doel had dat punt te regelen;

Digitized by Google

dat die bevoegdheid niet anders dan aan de wetgeving of aan den Staat toekomt;

dat de tot erfgenaam geroepen stichting niet bestond vóór en ook niet ten tijde van het overlijden van den testateur;

dat art. 946 B. W. in zijn tweede lid geene verandering brengt in den regel bij het eerste lid gesteld, dat men bestaan moet op het oogenblik van het overlijden van den erflater, en veronderstelt eene reeds bestaande stichting, waaruit zekere personen voordeel kunnen trekken.

Ten aanzien van de beweringen in deze stellingen vervat, besliste het Hof: »dat de appellanten ten onrechte aan particulieren het vermogen betwisten zulke stichting als rechtspersoon in het leven te roepen, en de geldigheid van eene erfstelling gelijktijdig met het stichten gedaan; dat bedoeld vermogen en de bedoelde rechtsgeldigheid volgen uit art. 946 B. W., zooals de eerste rechter ook juist heeft verstaan, en nader bepaald en geregeld worden bij de artikelen 2, 7, 9 en 13 van de wet van 28 Juni 1854 (Stbl. n° 100)."

Ofschoon dus alle argumenten van de rechtbank

Digitized by Google

worden overgenomen, heeft het Hof het noodig geacht eenige punten nader toe te lichten.

In eene tweede overweging neemt het aan, dat aan de geldigheid van gelijktijdige stichting en erfstelling het eerste lid van art. 946 niet in den weg staat. Dit klinkt al zeer zonderling, want een van beiden is waar, de geldigheid van zoodanige erfstelling volgt uit art 946 of volgt er niet uit. Neemt men het eerste aan, dan spreekt het wel van zelf, dat een ander lid van datzelfde artikel daaraan niet in den weg zal staan. Voorts gaat het Hof nog eens nauwkeurig de geschiedenis van het ontstaan van art. 946 na en komt dan tot de conclusie, dat de wetgever het van ouds erkende recht van gelijktijdige stichting en erfstelling wilde huldigen en uitdrukkelijk erkennen.

De bezwaren, die ik tegen de redeneering van de rechtbank had, worden door dit arrest dus volstrekt niet weggenomen.

Ten slotte werd het geschil aan het oordeel van den Hoogen Raad onderworpen, die bij arrest van 30 Juni 1882 het beroep in cassatie verwierp.

Als middelen tot ondersteuning van dit beroep waren o. a. aangevoerd;

Digitized by Google

1°. Schending en verkeerde toepassing van de artikelen 946 en 947 B. W. en de art. 2, 7, 9 en 13 van de wet tot regeling van het armbestuur, omdat aan een bijzonder persoon het recht is toegekend, om eene stichting in het leven te roepen en die met rechtspersoonlijkheid te bekleeden.

2°. Schending en verkeerde toepassing van de bovengenoemde artikelen en van de art. 402, 410, 921 en 922 B. W., omdat de bevoegdheid is aangenomen om bij testament eene stichting in het leven te roepen.

3°. Schending en verkeerde toepassing van de art. 883, 921, 922, 946, 947, 1001 en 1002 B. W., omdat bestaanbaar is geacht de instelling tot erfgenaam van de bij hetzelfde testament geschapen stichting.

Ten aanzien van het eerste middel gaat de Hooge Raad nauwkeuriger dan rechtbank en Hof na, op welke wijze het onderwerp stichtingen in onze wetgeving geregeld is. Uit de verschillende bepalingen, waarin over stichtingen gesproken wordt, trekt hij de conclusie, dat hunne rechtspersoonlijkheid stilzwijgend erkend wordt, zonder dat deze afhankelijk gemaakt wordt van eenige goedkeuring door of erkenning van het openbaar gezag,

Digitized by Google

welke voor vereenigingen van personen, met afwijking van art. 1690 B. W. dan ook eerst als voorwaarde der rechtspersoonlijkheid is aangenomen bij de wet van 22 April 1855 (*Stbl.* N°. 32).

Ten tweede betoogt de Hooge Raad, dat er geen rechtsgrond aanwezig is, waarom de private wil dat gevolg niet zoude kunnen hebben, waar hij, als uiterste wil in een testament uitgesproken, door den dood des testateurs wordt bekrachtigd. De definitie toch, die art 922 B. W. van een testament geeft, is met opzet in veel ruimer termen gesteld, dan de gelijkluidende bepaling van art. 895 C. C. Ook het derde middel acht de Hooge Raad onaannemelijk; hij is het volkomen eens met de gronden, waarop het Hof het heeft verworpen.

Voordat ik nu mijne meening omtrent de vraag, wier beantwoording ik mij ten doel stelde, nader uiteen zet, wil ik in het kort nagaan, wat wij onder stichtingen hebben te verstaan. Verschillende schrijvers hebben getracht eene definitie van stichtingen te geven en de meeste[1]) komen tot de conclusie, dat aan het vermogen

[1]) Van Lanschot. Stichtingen als rechtspersonen beschouwd. Leiden 1856, pag. 14.

Digitized by Google

rechtspersoonlijkheid toegekend wordt, en dit dus als het subject der stichting te beschouwen is. Deze conclusie leidt ons evenwel niet tot een bevredigend resultaat, want, vraag ik met ASSER en VAN HEUSDE, [1]) hoe kan een vermogen tevens eigenaar en eigendom, onderwerp en voorwerp zijn?

Weer anderen waaronder VON SAVIGNY willen aan het doel der stichting rechtspersoonlijkheid toekennen.

Ook dan stuiten wij op bezwaren, want al is het doel de oorzaak waarom eene dergelijke instelling wordt opgericht, men kan zich tot slecht voorstellen, dat het doel zich zelf zou bereiken.[2]) Volgens de meening van Mr. van TRICHT geeft Mr. DIEPHUIS de beste definitie van van stichtingen; zij luidt als volgt:

Mr. de Pinto. Themis 1857 pag. 292.

Mr. van Biesen. Het goed recht der stichtingen, der parochiën en der kloosters om als rechtspersonen met volle recht hier te lande te bestaan, gehandhaafd en tegen verkeerde begrippen en uitleggingen verdedigd. Themis 1878 pag. 505.

Mr. van Noopen. Recht en Wet 1880 pag. 252.

[1]) Asser en van Heusde. Handleiding tot de beoefening van het Nederl. burgerlijk recht. pag. 510.

[2]) Zie ook Unger. Kritische Ueberschau, deel 6. pag. 159.

Digitized by Google

„Stichtingen zijn op zich zelf staande instellingen, in het leven geroepen om onder een eigen bestuur met eigen fondsen, die haar toebehooren of door haar verkregen worden, een bepaald doel te bevorderen." [1]) Hij zou echter het begin aldus willen lezen: „op zich zelf staande en met rechtspersoonlijkheid omkleede instellingen."

Of wij nu evenwel veel verder gekomen zijn, meen ik te mogen betwijfelen, want welke beteekenis moeten wij aan het woord „instelling" hechten?

Hij zegt op bldz. 22 van zijn proefschrift: „De instelling met haar wel omschreven doel onder een eigen bestuur gebracht vormt in eigenlijken zin datgene, wat men stichting noemt. Want die instelling moge rechtspersoonlijkheid verkrijgen, zonder doel dat haar bezielt, zal zij als een zielloos wezen niet kunnen bestaan." Wat hij nu evenwel met de uitdrukking „instelling" bedoelt, wordt niet nader verklaard.

Ik geloof evenwel, dat men door het zoeken naar een antwoord op de vraag, wat in eene stichting rechtsper-

---

[1]) Diephuis. Ned. Burgerl. Recht. Deel 1. pag. 411.

Digitized by Google

soonlijkheid verkrijgt, onnut werk verricht. Hoe het begrip stichting ontstond, is duidelijk. Maatschappelijke toestanden deden inzien, dat het wenschelijk was, aan de menschen het recht te geven ook na hunnen dood op hunne goederen invloed uit te oefenen, en daarvoor was het noodig andere wilsuitingen dan die van bijzondere personen te erkennen. De goederen worden bestemd tot doeleinden, die verder reiken dan het leven van een mensch; het bestaan der stichtingen berust dus op volledige erkenning van den menschelijken wil.

Men heeft het wel betwijfeld of iemand door eene enkele wilsverklaring een rechtsvatbaar wezen in het leven kon roepen. Terwijl men aan den eenen kant beweert, dat de rechtsbevoegdheid der stichtingen even natuurlijk is als die van den mensch, wordt aan den anderen kant er op gewezen, dat men te doen heeft met eene fictie, waaraan alleen door het Staatsgezag rechtspersoonlijkheid kan gegeven worden.

De voorstanders van Staatstusschenkomst o. a. THORBECKE [1]) en GOUDSMIT [2]) gaan van het denkbeeld

[1]) THORBECKE, aant. op de Grondwet. 2de uitg. ad art. 191.

[2]) GOUDSMIT. Pand. Systeem. deel 1 pag. 59.

Digitized by Google

uit, dat men bij rechtspersonen slechts met denkbeeldige wezens te doen heeft; aan een idee, eene fictie wordt door het Staatsgezag rechtskracht verleend.

Ik geloof evenwel, dat wij in elk geval te doen hebben met iets, dat werkelijk bestaat, al zien wij het niet met onze oogen, en dat men zooals Prof. VAN BONEVAL FAURE [1]) terecht zegt, aan het Staatsgezag eene bovennatuurlijke kracht zou toekennen, wanneer het in staat was uit niets iets te doen verschijnen.

Het burgerlijk wetboek eischte dan ook vóór de wet van 1855 geene uitdrukkelijke erkenning als voorwaarde voor de rechtspersoonlijkheid van vereenigingen van personen. Hoewel redenen van politieken aard die verandering noodzakelijk maakten, heeft toch ook de meening van THORBECKE op die wet invloed gehad. Het blijkt evenwel uit het tweede lid van art. 12, dat zij zelf de theorie van fictie niet aanneemt.

Aangenomen nu, dat de wet het bestaan van stichtingen stilzwijgend erkent, is er in onze wetgeving geene enkele bepaling te vinden, die als voorwaarde voor

---

[1]) Rechtsgeleerd Magazijn. 1883 pag. 306.

Digitized by Google

hunne rechtspersoonlijkheid bijzondere erkenning van het Staatsgezag eischt. De heer SPRENGER VAN EYK [1]) gebruikt een argument, dat al zeer zonderling klinkt. Hij meent, dat eene stichting alleen door het Staatsgezag in het leven kan geroepen worden, omdat zonder tusschenkomst van dat gezag geene stichting haar doel kan bereiken. Dit is zeker veel te algemeen gezegd, want heeft de stichter voor alles goed gezorgd, bijv. eerlijke bestuurders benoemd en bepaald wie hen bij ontbreken moeten vervangen, dan zie ik niet in, waarom zoodanige stichting zonder hulp van anderen haar doel niet zou kunnen bereiken. Hij stelt het geval, dat de administrateur van eene studiebeurs het geld in eigen zak steekt, in plaats van iemand aan te wijzen, die er van zal profiteeren, wat dan?

Dit enkele feit bewijst zeer zeker reeds, dat onze wetgeving op dit punt verre van volmaakt is en dat Staatstusschenkomst jure constituendo zeer wenschelijk zou zijn, doch hij mag hieraan geen argument voor het jus constitutum ontleenen.

---

[1]) Recht en Wet. 1870 pag. 98.

Digitized by Google

Ik geloof dus, dat eene stichting opgericht kan worden bij elke akte, waaruit de wil om eenen afzonderlijken rechtspersoon in het leven te roepen, duidelijk blijkt. Eene notarieele akte zal natuurlijk de meeste zekerheid opleveren, dat aan dien wil werkelijk gevolg gegeven wordt. Aan welke voorwaarden zal nu de inhoud van zoo'n akte moeten voldoen, wil zij het gevolg hebben, dat er eene stichting ontstaat? Dat het doel duidelijk uitgedrukt moet zijn, hierover zijn wel alle schrijvers het eens. Het doel toch is de reden, waarom eene stichting opgericht wordt, zonder doel kan zij niet bestaan. En dat dit doel niet met de openbare orde of de goede zeden moet strijden is niet minder duidelijk.

Over de vraag of vermogen en bestuur noodzakelijke elementen van eene stichting zijn, wordt verschillend geoordeeld. Mr. VAN TRICHT bijv. zegt op bldz. 22 van zijn proefschrift, dat voor het bestaan van eene stichting vermogen niet noodig is, hoewel zij zonder dit tot handelen onmachtig zal zijn en hare rechtsbevoegdheid niet zal kunnen uitoefenen. Ook Mr. DIEPHUIS [1]) is

---

[1]) DIEPHUIS. B. W., deel I. pag. 414.

Digitized by Google

van meening, dat eene stichting zonder vermogen wel zal kunnen bestaan, al zal zij dan ook niet aan haar doel kunnen beantwoorden.

Volgens mijne meening had juist de overweging, dat zonder vermogen het doel niet bereikt kan worden, hen tot het inzicht moeten brengen, dat wij dan nog niet te doen hebben met iets, waaraan men den naam van stichting geven kan. Men zal er toch nooit aan gedacht hebben, reeds alleen aan een denkbeeld om bijv. liefdadigheid uit te oefenen, rechtspersoonlijkheid te verleenen, daar deze juist verleend is met het oog op de goederen, waardoor menig nuttig doeleinde bereikt zou kunnen worden.

Tot het wezen van eene stichting behoort voorts een bestuur. Ook Mr. VAN TRICHT staat deze meening voor, in tegenstelling met Mr. DIEPHUIS, die ook een bestuur geen noodzakelijk vereischte voor de bestaanbaarheid eener stichting acht. Volgens hem vertegenwoordigt het bestuur haar wel als persoon, doch maakt haar niet eerst tot een persoon. Ook in eene overweging van het reeds besproken arrest van het Hof te 's Hertogenbosch lezen wij, dat het wezen van eene stichting onafhankelijk is van het bestaan van een bestuur. Ik geloof evenwel, dat

Digitized by Google

het Hof dit niet zoo absoluut bedoeld heeft, maar als zijne meening wilde te kennen geven, dat het voor de stichting geen bezwaar opleverde, dat het bestuur zijne taak nog niet aanvaard had, daar er toch in ieder geval voor een bestuur gezorgd was.

Om het bestaan van een rechtsbevoegd wezen aan te nemen, is toch een eerste vereischte, dat het wezen in staat zij eenen wil te uiten. De afgezonderde fondsen moeten dus een orgaan hebben, en kunnen eerst geschikt worden voor rechtspersoonlijkheid, wanneer een bestuur aanwezig is.

Van de meening uitgaande, dat voor het bestaan van eene stichting die drie vereischten moeten samentreffen, kom ik terug op de vraag, of eene, krachtens uiterste wilsbeschikking op te richten, stichting erfgenaam kan zijn van den erflater.

Zooals uit de vorige bladzijden blijkt, heb ik de argumenten waarop rechtbank, Hof en Hooge Raad deze vraag in bevestigenden zin beantwoordden, verworpen. Zij zouden, geloof ik, eene zuiverder oplossing verkregen hebben, indien zij eerst een antwoord gezocht hadden op de volgende vragen:

Digitized by Google

Aan welke voorwaarden moet eene stichting voldoen, wil zij als zoodanig erkend worden?

Op welk oogenblik komt zij tot stand?

Men kan zich het ontstaan eener stichting bij testament ingesteld op twee manieren denken:

1° De stichting ontstaat op het oogenblik van het overlijden van den erflater en treedt tegelijkertijd als erfgenaam op.

2° De stichting is geen erfgenaam, daar door de afzondering van het vermogen de stichting tot stand komt.

Wij zagen reeds hoe de testamentaire beschikking, waarbij de heer HEUTZ zijne stichting in het leven riep, luidde. Uit deze woorden kunnen wij zien, dat de erflater geene duidelijke voorstelling had van de wijze waarop eene stichting bij testament ingesteld tot stand komt.

Zijne woorden laten beide meeningen toe.

Hij begint met te zeggen:» .... stel ik tot mijnen eenigen en algeheelen erfgenaam aan de weldadige stichting", dus zou men kunnen redeneeren, hij denkt, dat alleen de wil om eene stichting op te richten, voldoende is om haar te doen ontstaan; doch hierop laat

Digitized by Google

hij volgen:» die ik door deze mijne beschikking in het leven roep" waaruit men zou kunnen opmaken, dat hij toch ook gevoelde, dat eerst door de aanwijzing van fondsen, de stichting werkelijk tot stand komt.

Daar volgens mijne meening vermogen een essentieel vereischte voor stichtingen is, zie ik in de afzondering van het vermogen het ontstaan van de stichting, en houd dus de meening, alsof de stichting als erfgenaam zou optreden, voor onjuist.

Uit het feit, dat de stichting aan het testament haar ontstaan te danken had, trok men de conclusie, dat de stichting dus als erfgenaam optrad en gretig beriepen de benadeelde erfgenamen bij versterf zich op art. 946 B. W. om te betoogen, dat op het oogenblik van het overlijden van den erflater de stichting nog niet bestond en dus ook niet als erfgenaam kon optreden.

Art. 922 B. W. geeft de volgende definitie van een testament: »Een testament of uiterste wil is eene akte, houdende eene verklaring van hetgeen iemand wil dat na zijnen dood zal geschieden, en welke akte door hem kan worden herroepen."

De Code bepaalt in art. 895: „Le testament est un

Digitized by Google

acte par lequel le testateur dispose, pour le temps ou il n'existera plus, de tout ou partie de ses biens, et qu'il peut revoquer." Uit eene vergelijking van beide definitiën blijkt, dat de onze veel ruimer gesteld is, en dat bijv. de instelling van eenen erfgenaam geen vereischte is, wil eene akte, behoudens natuurlijk de noodige formaliteiten, een testament zijn. Hoewel de regeering bij hare toelichting van art. 922 zeide, dat men de definitie van het Romeinsche recht gaaf aangenomen had[1]) en daar het testament blijkens de definitie van l. 1 Dig. 28. 1.[2]) de heredis institutio moest bevatten, geloof ik toch, dat de duidelijke woorden van art. 922 eene zoodanige opvatting niet toelaten. Ik acht het dus mogelijk, dat iemand een testament maakt, waarvan de inhoud in het kort hierop neerkomt: Bij mijnen dood zullen mijne goederen eene stichting vormen, bestemd om enz. Was de heer HEUTZ niet gelukkig in de keuze zijner bewoordingen, JONKVROUWE VAN RAPPARD drukte hare bedoeling

---

[1]) Voorduin. deel 4 pag. 49.

[2]) Testamentum est voluntatis nostrae *justa* sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit.

Digitized by Google

m. i. zuiverder uit. In haar testament toch treffen wij de volgende bepaling aan:

„De tweede helft van hetgeen na aftrek der legaten enz. uit mijnen boedel zuiver zal overblijven, *wordt een fonds*, genaamd enz." Ook hier betwistten de erfgenamen bij versterf op de bekende gronden de geldigheid dezer beschikking; het geschil werd aan de beslissing van scheidslieden onderworpen. Niettegenstaande de woorden van de testatrice volstrekt geene aanleiding geven tot de meening, alsof de stichting tot erfgenaam ingesteld werd en misschien wel juist zoo gekozen zijn om alle rechtsquaestiën te vermijden, waren toch de scheidslieden blijkens hunne uitspraak van meening, dat de stichting als erfgenaam optrad, en omdat aan den eisch van het eerste lid van art. 946 B. W. niet voldaan was, verklaarden zij de beschikking voor nietig en van onwaarde. [1])

Volgens mijne meening zal dus in de meeste gevallen de vraag of eene, krachtens uiterste wilsbeschikking op te richten, stichting erfgenaam kan zijn van den erflater,

---

[1]) Arbitrale uitspraak van 28 Dec. 1865. W. 2754.

Digitized by Google

geene vraag zijn, om de eenvoudige reden, dat de stichting niet als erfgenaam optreedt. De gronden, waarop de rechtbank dit voor mogelijk hield, heb ik getracht te weerleggen.

De beraadslagingen over het tweede lid van art. 946 B. W. gevoerd hebben in zoover waarde, dat er duidelijk uit blijkt, dat de regeering van oordeel was, dat men bij testament geldig eene stichting kan oprichten. Ook zien wij, dat bij de beraadslagingen telkens gesproken wordt over de bevoegdheid van den erflater, tot het *daarstellen* van beurzen of stichtingen, niet over het instellen van eene stichting tot erfgenaam.

Ook de wetgever is blijkens art. 100 van de wet van 28 April 1876 (*Stbl.* N°. 102) van dezelfde onderstelling uitgegaan. Daar toch lezen wij: »Tot het openen eener bijzondere school van hooger onderwijs, gesticht bij uiterste wilsbeschikking, wordt Onze goedkeuring vereischt."

Ik zeide: »in de meeste gevallen", ik kan mij toch het geval denken, dat de erflater een bepaald deel van zijn vermogen bijv. een gebouw tot grondslag van eene

Digitized by Google

stichting bestemt en verder deze tot erfgenaam van zijne overige goederen instelt. [1])

Aan de geldigheid dezer beschikking staat art. 946 B. W. niet in den weg. Deze bepaling moeten wij in verband brengen met art. 1002 B. W. en dan zien wij, dat de wetgever wilde, dat de bij testament geroepen erfgenaam onmiddelijk zou kunnen opvolgen in de rechten van den erflater. Welnu, die onmiddelijke overgang kan hier plaats grijpen. Op het oogenblik van den dood van den erflater ontstaat de stichting, die hem onmiddelijk in den eigendom opvolgt.

Hoewel de woorden, die de heer HEUTZ in zijn testament bezigde, onduidelijk zijn, zou ik toch ook niet geaarzeld hebben de beschikking voor geldig te verklaren. Zijne bedoeling toch is duidelijk en ik geloof, dat men zich in dit geval met recht op art. 933 B. W. kan beroepen, dat bepaalt, dat wanneer de bewoordingen van een testament voor verschillende opvattingen vatbaar

---

[1]) Vergelijk het testament van den heer STÄDEL, aangehaald bij Mr. VAN TRICHT, pag. 171.

Digitized by Google

zijn, men zich niet aan den letterlijken zin der woorden moet houden, maar veeleer nagaan, welke bedoeling de erflater had.

In 1886 heeft de Hooge Raad nogmaals gelegenheid gehad in eene belangrijke quaestie over stichtingen eene beslissing te nemen. Tot dit arrest gaf het volgende aanleiding.

Te Arnhem had iemand bij notarieele akte verklaard, dat hij met een gedeelte van zijn vermogen eene stichting in het leven wilde roepen en een bestuur benoemd.

Het bestuur der registratie zag in deze handeling eene schenking aan eene instelling van de doode hand, en eischte nu van het bestuur der stichting de rechten krachtens art. 59 van de wet van 13 Mei 1859 (Stbl. n° 39) verschuldigd. De betaling werd evenwel geweigerd, daar men ontkende, dat hier eene schenking had plaats gehad, en nu moest dus de rechtbank uitmaken of hij, die bij zijn leven een gedeelte van zijn vermogen afzondert tot een blijvend en geoorloofd doeleinde, eene schenking onder de levenden aan eene instelling van de doode hand maakt, dan wel zoodanige instelling in het leven roept, waarbij aanwijzing van vermogen zoozeer

Digitized by Google

tot het wezen der instelling behoort, dat deze zonder dit ondenkbaar is.

In deze zaak werd door den officier van justitie Mr. DE RANITZ eene zeer belangrijke conclusie [1]) genomen, waarin nauwkeurig nagegaan werd, wat voor rechtshandeling hier had plaats gegrepen.

Hij begon met aan te nemen, dat evenals bij uiterste wilsbeschikking, zoo ook bij akte onder de levenden eene stichting kon worden opgericht. Vervolgens vroeg hij zich af, wat er wel noodig was om eene stichting te doen ontstaan en kwam tot de conclusie, dat hiervoor drie vereischten noodzakelijk waren nl. een vermogen, eene bestemming en een bestuur.

Kon men nu zeggen, dat hier eene schenking had plaats gehad? Schenking toch is eene overeenkomst, waarbij de schenker, bij zijn leven, om niet en onherroepelijk eenig goed afstaat ten behoeve van den begiftigde, die het aanneemt. (art. 1703 B. W.)

Er zou dus een begiftigde moeten zijn, die het ge-

---

[1]) W. v. h. R. 5213.

Digitized by Google

schonkene aannam, daar zonder uitdrukkelijke aanneming de schenking geen gevolg heeft. (art. 1720 B. W.)

Daar echter de stichting nog niet bestond, doch eerst tot stand kwam door de bestemming der goederen tot het bepaalde doel, kon deze de begiftigde niet wezen. Verder toont hij nog aan, dat er ook geen sprake kan zijn van eene aanneming der schenking.

Ik geloof evenwel, dat het feit, dat wij hier geen begiftigde hebben, voldoende bewijst, dat er geene schenking in den zin van art. 1703 B. W. heeft plaats gehad.

De rechtbank kon zich met dit betoog geheel vereenigen; in haar vonnis overwoog zij nog, dat hij, die zijne goederen voor een bepaald geoorloofd doel afzonderde, niet schonk, zelfs niet in het algemeen, vermits schenking volgens art. 1708 B. W. veronderstelt aanneming door een begiftigde, waarvan hier geen sprake is, en allerminst schonk aan eene instelling van de doode hand, vermits die instelling eerst door de aanwijzing van het vermogen haar beslag kreeg, maar eene handeling pleegde, waaraan ons rechtsbegrip van overeenkomst volkomen vreemd is, al moge dan ook die handeling het rechtsgevolg hebben, dat daardoor een rechtspersoon ontstond.

Digitized by Google

De Hooge Raad bevestigde dit vonnis en nam in zijn arrest alle argumenten van de rechtbank over.

De advocaat-generaal sprak in zijne conclusie nog even over de stichting van den heer HEUTZ. Hij zeide:

„Het bestuur schijnt gedacht te hebben aan de HEUTZ-stichting, waarbij zich de zaak aldus voordeed, dat de testateur de stichting bij zijn testament in het leven riep, en de aldus in het leven geroepen stichting tot zijnen eenigen en algemeenen erfgenaam maakte."

In 1882 achtte de Hooge Raad het mogelijk, dat eene stichting zonder aanwijzing van vermogen tot stand kwam, doch uit zijn arrest van 18 Juni 1886[1]) volgt, dat hij van meening veranderd is, daar ook nu volgens hem vermogen zoozeer een constitutief element van de stichting is, dat afgescheiden daarvan geene stichting kan ontstaan.

In zake de HEUTZ-stichting heeft de advocaat-generaal van MAANEN eene conclusie genomen, waaruit men kan zien, dat ook hij reeds gevoelde, dat de voorstelling alsof de stichting eerst tot stand kwam en vervolgens als erfgenaam optrad, niet geheel juist was. Om dit te be-

---

[1]) W. v. h. R. 5311.

Digitized by Google

wijzen, wil ik enkele zinsneden uit zijn betoog aanhalen. Hij zegt o. a.: „Kan eene stichting ontstaan enkel door den uitgedrukten wil van een persoon zonder dat daartoe eenige dotatie noodig is, zonder dat zij eenig vermogen bezit, dan wordt deze stichting geacht bestaan te hebben sedert de testateur zijnen wil uitdrukte, en dan kan die bestaande stichting bij testament gedoteerd worden. Maar ik acht deze voorstelling *onjuist*, omdat eene stichting zonder vermogen geen reden van bestaan heeft, al moge de instelling zelve de rechtspersoon zijn, wijl het vermogen slechts een object van rechten kan wezen." En verder lezen wij: „Er heeft maar ééne handeling plaats en in den grond der zaak is het maken van eene pia causa niets anders dan *het bestemmen van een deel van zijn vermogen tot een weldadig doeleinde.*

Om van die bestemming wettelijk te doen blijken moest een rechtsvorm worden gebezigd en sedert eeuwen heeft men daarvoor gekozen den vorm van erfstelling of van schenking, *omtrent welk laatste men het bezwaar zou kunnen opperen, dat de stichting eerst met het vermogen ontstaande, er ook niemand zou zijn om de schenking aan te nemen.*"

Digitized by Google

Daar hij zelf zegt, dat het oprichten van eene pia causa niets anders is dan het bestemmen van een deel van zijn vermogen tot een weldadig doeleinde, en ook het bezwaar gevoelt, dat men tegen de voorstelling, alsof hij, die bij zijn leven eene stichting opricht, eene schenking maakt, kan inbrengen, (een bezwaar, dat zich ook bij de erfstelling voordoet, omdat er nog niemand is om als erfgenaam op te treden) had hij m. i. tot de conclusie moeten komen, dat men het oprichten van eene stichting bij zijn leven of bij testament onmogelijk als eene schenking of erfstelling kan beschouwen.

In het ontwerp [1]) tot herziening van het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek wordt een afzonderlijken titel aan stichtingen gewijd, waardoor de vele bezwaren, die het ontbreken van eene bepaalde regeling van den rechtstoestand der stichtingen medebrengt, worden weggenomen.

Evenals bij vereenigingen van personen wordt hunne rechtspersoonlijkheid afhankelijk gesteld van eene er-

---

[1]) Ontwerp tot herziening van het Burgerlijk Wetboek. 's Gravenhage, Gebr. BELINFANTE. 1886.

Digitized by Google

kenning door het openbaar gezag. Zij moeten tot stand komen of bij openbaren uitersten wil of bij notarieele akte onder de levenden.

De statuten, waarop bij koninklijk besluit de erkenning verleend wordt, moeten volgens art. 558 bevatten:

1°. Duidelijke en nauwkeurige omschrijving van het doel.

2°. Opgaaf van den naam.

3°. Aanwijzing van eene gemeente des Rijks, waar de zetel zal zijn.

4°. Aanwijziging van de goederen en fondsen.

Het zou zeker logischer geweest zijn, indien dit art. als 5de vereischte »aanwijzing van een bestuur" voorgeschreven had, doch blijkens de Memorie van Toelichting vond men het niet wenschelijk, dat de wet den stichter zelven met de regeling, die even goed van Staatswege kan geschieden, stellig zou belasten. Vandaar dat wij in art. 565 eene regeling omtrent het bestuur vinden.

Wordt dus dit ontwerp tot wet verheven, dan is voorgoed uitgemaakt, dat het oprichten van eene stichting bij testament of notarieele akte onder de levenden noch eene erfstelling noch eene schenking is.

Digitized by Google

In de tweede plaats wil ik de vraag bespreken of eene erfstelling ten behoeve van eene der instellingen in art. 947 B. W. genoemd, onherroepelijk vervalllen is, indien de Koning de machtiging tot aanvaarding heeft geweigerd.

Ook deze vraag heeft eene rechterlijke beslissing uitgelokt, en wel naar aanleiding van het volgende geval.

Iemand had onder eenige voorwaarden de Hervormde Kerk te L. tot zijnen eenigen erfgenaam ingesteld. Het bestuur der Kerk verzocht aan den Koning machtiging om die erfstelling aan te nemen, doch kreeg op dit verzoek een afwijzend antwoord. Hierin berustte het evenwel niet, doch richtte een tweede verzoek aan den Koning, met dit gevolg, dat de machtiging nu weer wel verleend werd.

De erfgenamen bij versterf meenden evenwel, dat door die eerste afwijzende beschikking het erfrecht der Kerk vervallen was, daagden het bestuur der Kerk voor de rechtbank en eischten op grond van hun erfrecht de uitkeering van alles wat tot de nalatenschap behoorde.

Het bestuur betwistte dezen eisch, op grond dat de wet nergens bepaalt, dat eene erfstelling ten behoeve

Digitized by Google

eener Kerk door eene weigering der Koninklijke machtiging om die te aanvaarden vervalt. Volgens hem heeft de wet niet het bestaan, maar slechts het gevolg hebben der erfstelling afhankelijk gemaakt van de administratieve executoir-verklaring, en is door de weigering der machtiging het erfrecht van de gedaagde evenmin vernietigd, als de verleende machtiging die heeft doen herleven.

De rechtbank te Tiel deed den 30sten Mei 1862 uitspraak en wees den eisch af. In hoofdzaak overwoog zij, dat aan den Koning de bevoegdheid niet kan worden betwist, op vroegere besluiten terug te komen, en bij een later besluit eene vroeger genomen beschikking in te trekken of te wijzigen, doch dat hierbij de tengevolge van het vroegere besluit wel en wettig verkregen rechten van derden niet uit het oog kunnen worden verloren; dat aan den Koning in deze dan ook de bevoegdheid niet kon worden ontzegd, om bij een later besluit de gevraagde machtiging te verleenen, welke vroeger geweigerd was, en dat dus hieruit volgt, dat die erfstelling niet dadelijk onherroepelijk vervallen is.

Dit vonnis werd door een arrest van het Hof te Arnhem

Digitized by Google

bevestigd en ook het beroep in cassatie werd verworpen. [1]) Als middel van cassatie was o. a. aangevoerd: schending van art. 947 en 1048 B. W.

De Hooge Raad redeneerde ten aanzien van art. 1048 B. W. als volgt:

»Dat daardoor evenmin is geschonden art. 1048 B. W., vermits de daarbij uitgesproken vervalling eener bij uitersten wil gedane beschikking, bij onbekwaamheid van den gestelden erfgenaam om de erfenis te genieten, niet kan betreffen de bij art. 947 van dat wetboek bedoelde instellingen, als zijnde deze noch in het algemeen onbekwaam, noch eerst na Kon. machtiging bekwaam eene erfenis te genieten, maar alleen eerst na die machtiging bevoegd haar aan te nemen, terwijl voorts in elk geval na de door den Koning verleende machtiging de bekwaamheid der verweerderesse niet kan worden betwijfeld."

Wij zien dus dat voorop gesteld wordt, dat de Koning steeds op een vroeger besluit kan terugkomen en dat bij art. 947 B. W. het recht van den Koning om op

---

[1]) Arrest van den Hoogen Raad. 11 Maart 1864 (W. 2571).

Digitized by Google

eene aanvankelijke weigering terug te komen, niet beperkt is.

Met deze meening kan ik in zoover instemmen, dat de Koning in het algemeen bevoegd is op zijne besluiten terug te komen, doch het is de vraag of in dit geval de kerk zich op dat latere Koninklijke besluit kon beroepen om hare rechten op de nalatenschap te doen gelden. Ik meen deze vraag ook toestemmend te moeten beantwoorden; het komt mij echter voor, dat rechtbank en Hooge Raad zich de quaestie niet zuiver hebben voorgesteld, en de redeneering van den Hoogen Raad, dat de bedoelde instellingen in het algemeen niet onbekwaam zijn, schijnt mij zeer zeker onjuist.

Wij treffen de bepaling van art. 947 B. W. aan in den 12den titel van het tweede boek en wel in de afdeeling, die tot opschrift heeft: Van de bekwaamheid om bij uitersten wil te beschikken of daarvan voordeel te genieten.

In deze afdeeling noemt dus de wetgever de vereischten op, waaraan men moet voldoen, wil men uit eenen uitersten wil voordeel genieten en stelt o. a. ten opzichte van makingen bij uiterste wilsbeschikking aan openbare

Digitized by Google

instellingen enz. den eisch, dat de Koning aan de bewindvoerders dier instellingen machtiging moet verleenen om die aan te nemen.

Nu weigert de Koning de machtiging; dus, zou men kunnen zeggen, de onbekwaamheid blijft bestaan en krachtens het eerste lid van art. 1048 B. W. vervalt de uiterste wilsbeschikking. Deze redeneering is evenwel foutief, en dit blijkt ten duidelijkste, wanneer wij ons op een practisch standpunt plaatsen en de verschillende gevallen, die zich kunnen voordoen, nagaan.

De kerk is tot legataris ingesteld. Wat er nu tusschen de kerk en den Koning voorvalt, gaat geheel buiten de erfgenamen om. Als zij maar binnen dertig jaar de machtiging van den Koning verkregen heeft, kan zij met het volste recht de actie van art. 1006 B. W. instellen.

De kerk is tot erfgenaam ingesteld. Nu zijn twee gevallen mogelijk; zij heeft de nalatenschap in bezit genomen, of de erfgenamen bij versterf hebben haar onder zich.

Indien zij nu in het eerste geval de machtiging niet kan vertoonen, kunnen de erfgenamen bij versterf met goed gevolg de hereditatis petitio tegen haar instellen.

Digitized by Google

Krijgt zij later nog de machtiging, dan kan zij op hare beurt de hereditatis petitio tegen hen instellen, daar zij dan de wettige erfgename is.

Hebben de erfgenamen bij versterf de nalatenschap in bezit genomen, dan zullen zij haar moeten afstaan, zoodra de kerk de machtiging verkregen heeft. Natuurlijk moet in beide gevallen die actie nog niet verjaard zijn.

Mijne conclusie is dus deze: de erfgenamen bij versterf hadden recht van den aanvang af, zoolang de koninklijke machtiging niet verleend was. Deze heeft de kerk noodig om tegenover de erfgenamen bij versterf hare bekwaamheid om te erven te bewijzen. Zoodra zij die machtiging heeft, staat aan hare hereditatis petitio niets in den weg. Voor de erfgenamen bij versterf maakt het geen verschil uit of die machtiging geweigerd of verleend is. Zij hebben maar te vragen: hebt gij de machtiging? Zoolang deze er niet is, zijn *zij* erfgenamen. Zoodra de machtiging verkregen is, vervalt *hun* recht.

Nu zou het ook kunnen gebeuren, dat de erfgenamen bij versterf aan den Koning verzochten de verleende machtiging in te trekken, op grond dat zij te veel benadeeld waren.

Digitized by Google

Gesteld de Koning deed het, dan zou echter de intrekking geene gevolgen kunnen hebben, omdat de kerk een verkregen recht heeft, dat haar niet mag worden ontnomen.

Digitized by Google

STELLINGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

STELLINGEN.

I.

Tot het wezen eener stichting behooren zoowel vermogen als bestemming en bestuur.

II.

Eene making bij uiterste wilsbeschikking ten behoeve van eene der instellingen, bedoeld bij art. 947 B. W., is door de weigering van den Koning, om machtiging te verleenen, niet onherroepelijk vervallen.

III.

Terecht wordt door het Ontwerp B. W. 1886 de bepaling van art. 947 en 1717 B. W. tot alle vereenigingen en stichtingen uitgebreid.

Digitized by Google

IV.

Het ware wenschelijk art. 59 van de wet van 13 Mei 1859 (*Stbl.* N°. 36) in dien zin te wijzigen, dat ook het oprichten van stichtingen aan de in die wet bedoelde belasting onderworpen werd.

V.

Het is te betreuren, dat het Ontwerp B. W. 1886 de bepaling van art. 342 B. W. omtrent het vaderschap nagenoeg onveranderd overgenomen heeft.

VI.

De curator over een krankzinnige is bevoegd tot het instellen eener actie, tot het ontkennen van de wettigheid van het kind, uit de vrouw van zijn curandus geboren.

VII.

Ten onrechte beweren ASSER c. s., dat een geschrift afgegeven in den vorm van art. 208 W. v. K. slechts dan een orderbriefje is, wanneer het door een koopman is onderteekend.

Digitized by Google

VIII.

In het Justiniaansche recht is voor de vestiging van servituten, behalve de overeenkomst eene feitelijke inbezitstelling niet noodig.

IX.

Wanneer de laatste der twee dagen, die moeten verloopen, voordat na gedaan bevel executoriaal beslag op de roerende goederen kan worden gelegd, op een Zondag valt, kan dat beslag niettemin 's Maandags d. a. v. worden gedaan.

X.

Wanneer bij eene overeenkomst aan de eene zijde een daad van koophandel, aan de andere zijde eene gewone burgerlijke handeling is verricht, behooren van de daaruit ontstaande rechtsbetrekkingen alleen die tot het gebied van het handelsrecht, in welke hij, die een daad van koophandel verrichtte, de verbonden persoon is.

Digitized by Google

XI.

Bij toepassing van art. 106, al. 2 G. W. zal in de »volgende vergadering" de discussie over het voorstel niet meer geopend kunnen worden.

XII.

Een tolgaarder, weigerende den gesloten tolboom te openen voor een wielrijder, die geen tolgeld verschuldigd is, overtreedt art. 427, 6° W. v. Sr.

XIII.

Art. 8, al. 4 G. W. kent aan lichamen, die geene rechtspersoonlijkheid hebben, het recht van petitie niet toe.

XIV.

In de art. 148, 150 en 151 W. v. Sr. moet aan het woord »lijk" eene uitgebreide beteekenis gegeven worden.

Digitized by Google

XV.

De verdeeling van de misdrijven voor de toepassing van art. 86 W. v. Sv. in misdrijven waarop vier jaar en minder dan vier jaar gevangenisstraf staat, is af te keuren.

XVI.

Het is wenschelijk, dat de voeding van behoeftige schoolgaande kinderen aan het particulier initiatief worde overgelaten.

XVII.

Inrichtingen of gelegenheid tot werkverschaffing aan tijdelijk werkloozen behoorden in elke gemeente te bestaan.

7/30/29 nars.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google